

## РЕЦЕНЗИЯ

*от проф. д.изк. Елисавета Борисова Вълчинова-Чендова,  
Институт за изследване на изкуствата – БАН, Нов български университет,  
проф. 8.3. Музикално и танцово изкуство*

по конкурс за заемане на академичната длъжност „професор“,  
област на висше образование 8. Изкуства,  
проф. направление 8.3. Музикално и танцово изкуство (история на музиката),  
в Национална музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“,  
катедра „История на музиката и етномузикология“,  
обявен в ДВ бр. 3 от 09.01.2024,  
с единствен кандидат: **доц. д-р ИЛИЯ ДИМИТРОВ ГРАМАТИКОВ**

### 1. ПРОФЕСИОНАЛНО ПРЕДСТАВЯНЕ НА КАНДИДАТА

Доц. д-р Илия Димитров Граматиков (роден през 1984) се откроява със своята музикологична и цялостна активна разностранна дейност. Биографията му е респектиращо богата, ще акцентирам само на някои важни факти от нея.

Завършва НМУ „Любомир Пипков“ със специалност пиано при Михаил Славов и НМА „Проф. Панчо Владигеров“ – с хорово дирижиране и музикознание. През 2013 специализира в Университета за музика и изпълнителско изкуство във Виена с научен ръководител проф. д-р Мартин Ейбл.

През годините до постъпването му на работа в НМА през 2011, а и след това, Илия Граматиков работи като репортер, музикален редактор и автор на предавания към редакция „Класическа музика“ на програма „Христо Ботев“ на БНР. От 2014 ръководи Дамския хор „Морфова – Прокопова“, с който редовно изнася самостоятелни концерти и участва в редица международни фестивали и конкурси.

Член е на екипа (от 2011) и артистичен директор (от 2016) на Международния фестивал за съвременна клавирна музика *ppIANISSIMO*. Автор е на книжките за фестивала, които включват сериозни негови авторски музикологични текстове и подбрана важна информация за участниците във форума.

Понастоящем Илия Граматиков е доцент по история на музиката в НМА (от 2020) и ръководител на катедра „История на музика и етномузикология“ (от октомври 2020).

Автор е на множество публикации, открояващи се с оригинални изследователски подходи. Текстът на неговия дисертационен труд, който е отпечатан като книга (2019) – „Пасионът през втората половина на XX век: композиторски решения на литургичния жанр“, е забележително изследване върху жанра и паметта за него, реализирано върху примера на две емблематични произведения за музиката през втората половина на XX век – „Пасион по Лука“ на Кшищоф Пендерецки и „Пасион по Йоан“ на Арво Пярт. Втората му книга – „Инструменталните концерти на Георги Арнаудов: сюрреалистични препрочити на музикалната история“, със своя текст и нетрадиционен художествен дизайн, включващ над 250 специално направени илюстрации от художника Ясен Панов, предизвика голям медиен и обществен интерес. Неколкократно е представяна, отличена е в област „Хуманитаристика“ от Годишните награди на Портал „Култура“ (2021) и е номинирана за Националната награда „Христо Г. Данов“ (2021), също в област „Хуманитаристика“.

Съставител, редактор и дизайнер е на двуезичното юбилейно издание „Сто години Национална музикална академия“. От 2022 поема организацията и модерирването на ежегодната национална научна конференция с международно участие на НМА „Академични пролетни четения“ и е съставител и главен редактор на едноименния ежегоден сборник.

Ръководител и/или участник е в редица научни, образователни и творчески проекти. Член е на редакционни колегии на престижни научни издания. Има открити лекции, предназначени за по-широката аудитория. Изявява се като авторитет по разнообразни теми в различни национални медии. Редовен член е на експертни комисии към Министерство на културата, Национален фонд „Култура“ и Столична община.

## **2. ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА ДЕЙНОСТ И РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ НЕЯ (СЪОБРАЗНО ПОКАЗАТЕЛИТЕ ЗА РАЗЛИЧНИТЕ НАУЧНИ СТЕПЕНИ И АКАДЕМИЧНИ ДЛЪЖНОСТИ ЗА ОБЛАСТТА НА КОНКУРСА: 8.3. МУЗИКАЛНО И ТАНЦОВО ИЗКУСТВО)**

Представените материали, с които доц. д-р Илия Граматиков участва в конкурса, включват дейности, които **убедително отговарят и надхвърлят минималните изисквания за този раздел в отделните групи.** Съгласно изискванията ще се ограничи с

кратък коментар на групите показатели с представени материали за конкурса, като ще се спра по-конкретно на хабилитационния му труд.

- Дисертационният му труд е отпечатан – *група от показатели А (50 т.)*
- Хабилитационният му труд „СКРИТИ БУКВИ – РАЗКРИТИ БЛЯНОВЕ.

Наблюдения върху клавирните пиеси на Албена Петровиц Врачанска с проследяване на съпоставими явления в музикалната история“ е оформен като книга (2024, под печат, 218 с. без приложенията) – *група от показатели В (100 т.)*

- Посочените 6 студии, публикувани в специализирани издания в областта на изкуствата (тематични сборници и сборници от конференции) – *група от показатели Г, показател 11 (180 т. при изисквани 150 т.)*, разкриват важни акценти от изследователските му интереси.

Три от тях са свързани с темата на хабилитационния му труд и очертават проблемни полета за разглеждане в клавирното творчество на Албена Врачанска.

В „Музикологични канони *per augmentationem in moto contrario*“ в сборника с текстове на Наташа Япова „Музика и история“ Илия Граматиков задълбочено извежда научния ѝ принос, акцентирайки на широкото изследователско поле и многообразието от засегнати остро проблематични казуси.

Ще открия студията му за американския композитор Джордж Рокбърг – „Джордж Рокбърг, автор на късен квартет от Бетовен“, чийто Трети струнен квартет (пре)написва страници от късни Бетовенови квартети. Постмодерното поведение на твореца е разгледано и конкретизирано с примери чрез симптоматичните за постмодернизма понятия пастиш, колаж, интертекстуалност, хетерогенност, плурализъм, еkleктика и симулакрум и прояви като творчески nihilизъм, носталгия по миналото, желание да се преобърне парадигмата на историческото мислене... Poleмичният отворен финал на текста е свързан с въпроса за „леgitимирането на постмодерния опус с проблематизирането на собствения си статут и едновременно с това поставяйки под въпрос самото постмодерно творческо поведение (с. 376).

- В група от *показатели Д (275 точки при изисквани 80)* хронологично коректно са описани цитирания в монографии, в колективни томове с научно рецензиране и в периодични издания с научно рецензиране.

Трудовете на Илия Граматиков са приноси за българската музикология, те са мисловно провокативни за изследователите и за всички, които се интересуват от процесите

в музиката на XX век и съвременното, от теми като авторските прочити на жанровостта, използваните различни композиционни стратегии и пр.

- Активна и значима е дейността на кандидата в *група от показатели E (общо 130 точки при изисквани 120 точки)*.

Тук са включени: три проекта с международно участие – (1) изготвяне на учебни програми и дигитално учебно съдържание към образователния проект: BG05M2OP001-2.016-0034-C01 – *Модернизация на учебния процес в НМА „Проф. Панчо Владигеров“ и АМТИИ „Проф. Асен Диамандиев“* с международни партньори, 2022 – 2023, (2) изготвяне на монографично изследване в научноизследователския проект *Crystal Dream: The Piano Music by Albena Petrovic*, финансиран от Националния фонд за култура на Люксембург, 2023 – 2024 и (3) презентацията *„Музикалните прочити на „Божествена комедия“* в рамките на международния образователно-творчески проект *„Данте и музиката“*, организиран Италианския културен институт като част от честванията на 700-годишнина от рождението на Данте Алигиери, НМА „Проф. Панчо Владигеров“, 13.05.2022; ръководството на националния проект с международно участие на *Академични пролетни четения 2022 и 2023*; престижната Втора награда в раздел *„Хуманитаристика“* от Годишните награди на Портал *„Култура“* – 2021.

### **3. ОЦЕНКА НА ХАБИЛИТАЦИОННИЯ ТРУД**

Хабилитационният труд на доц. Илия Граматиков **„СКРИТИ БУКВИ – РАЗКРИТИ БЛЯНОВЕ. Наблюдения върху клавирните пиеси на Албена Петрович Врачанска с проследяване на съпоставими явления в музикалната история“** (изследването е осъществено със съдействието на Националния фонд за култура на Люксембург и НМА) е провокирано, както подчертава авторът, от *„използването на музикалнокриптографски похвати от Албена Врачанска (с. 7) и начина, по който тя „композиционно разгръща и непрестанно преобразува този изначално ограничен до минимум тонов материал във форми, подчинени на строга логика и основани на балансирани структурни пропорции“* (пак там), както и от личния му афинитет към съвременната клавирна музика. Чрез анализа на трите последователно разгледани пиеси в дяловете, указани като *фантазия*, изследователската задача, която си поставя Илия Граматиков, е да изгради музикологична концепция за композиционната техника на Албена

Врачанска и третирането на клавирната фактура, като коментира също „приложената във всяка пиеса творческа стратегия, разкрита отчасти от самата композиторка в анотации, интервюта или в лична електронна кореспонденция“ (с. 11 – 12).

Извеждането на тематичния фокус определя оригиналната форма на изложението.

След *Преамбюл*: „Към целите на настоящата разработка“ с въвеждане на изследователския обект и предмета на изследването (*Moto 1*) и на предприетия аналитичен подход и структурните особености на текста (*Moto 2*), следват „макродяловете“, посветени на трите нейни клавирни пиеси: *Кристален сън*, *Горящи сенки* и *Само сенки*. Анализът на всеки опус е разгърнат като циклична музикална форма: *прелюдия* – историята и характеристиката творбата (най-общо казано), като специално са изведени поводът за създаването им и връзката с изпълнителите, сценичната им съдба; *токата* – музикалната фактура; и *фантазия* – сюжетността и музикалнокриптографската процедура.

Озаглавяването на всяка *фантазия* конкретизира творческите идеи и решения на Албена Врачанска в заглавията, те легитимират нейния „разпознаваем авторски стил“ със симптоматично използвани и надграждащи се клавирни идиоми: *Фантазия* (1): „Значението на криптографския подход. Ролята на заглавието; *Фантазия* (2): „Симптоматика на творческите решения. Превръщане на композиционния подход в разпознаваем авторски стил“; *Фантазия* (3): „Адаптивността на музикалния език. Дружелюбна към ушите музика за очите“. Така Илия Граматиков изяснява значението на прилагания от авторката музикалнокриптографски поход, който е фундаментален за тоновия материал, и описва процедурите на „композиционно разработване и тълкуване на възможните смисли, които се проектират чрез него в образния план на пиесите“ (един от основните приноси на дисертационния труд).

*Ричеркар*: „Спомени из музикалната история. Възможни гледни точки спрямо клавирното творчество на Албена Петрович Врачанска“ е най-разгърнатият в текста „макродял“. В широк полемичен исторически, естетически, теоретичен и културологичен дискурс в него са проследени явления от късния XV век (времето на ранните употреби на музикалнокриптографски похвати като *soggetto cavato*) до наши дни, като целта е „разслояване и обогатяване на обекта и предмета на изследване чрез въвеждане на допълнителни анализи на произведения от други композитори, проблематизиране на прилаганите от различни автори музикалнокриптографски процедури и тълкуване на проектираните чрез тях иманентномузикални и екстрамузикални смисли“ (Справка за

оригиналните приноси...). Изграден е като своеобразен диалог с ехо ефект: *Soggetto 1*: „Жоскеновият криптографски похват *soggetto cavato* в *Missa Hercules dux Ferrariae*“ – *Contrasoggetto 1*: „Смислови съпоставки. Augenmusik. Пиесите на Албена като алегорични музикални енигми“; *Soggetto 2*: „Конструиране на композиторския образ като значима обществена фигура. Примерът с Жоскен“ – *Contrasoggetto 2*: „Утопични блянове. Ситуацията на Албена. Изпълнителят като социален феномен“; *Soggetto 3*: „Кодирането на имена с буквените означения на тоновете. В-А-С-Н. Идеи – идеали – идеологии“ – *Contrasoggetto 3*: „Легитимации. Убежища на музиката днес. Бленуваната съвременност в пиесите на Албена“.

Изтъкани от полемични теми и възгледи (въведени и подкрепени с цитираната литература – включително съвременни и най-нови изследвания с пряко или косвено отношение към разглежданата тема), с богата фактологична конкретизация са частите *Soggetto*. Такава една тема, привлекателна и дискуссионна за историците, респективно за музикалните историци, и особено за културолозите през XX век и съвременността, е за статута и реализацията на автора и неговото творчество в миналото и днес. Проследявайки конструирането на композиторската фигура от Ренесанса до днес, включително ролята на изпълнителя, Илия Граматиков очертава широк контекст на обговаряне и различни авторски прочити. А конкретният пример в *Contrasoggetto* е реализацията на Албена Врачанска като международно изявен съвременен композитор, активно пишещ в различни жанрове.

*Постлюдия*: „Почакай, моля! – Загадъчен сън – Скрити букви“ е отворен финал с три примера, които разкриват и нови различни художествени и технологични характеристики в клавирното ѝ творчество: *Moto 1*: „Идиоматични решения без криптографски похвати. Самореферентност на музикалния език“ в *Почакай, моля!* В пиесата няма криптирани тоново конкретни имена, но могат да бъдат открити тонови кодове, които са разгледани като един вид скрита криптираност, акцентирано е на клавирните похвати и на включения за първи път в творчеството ѝ говор на изпълнителя; *Moto 2*: „Надграждане на композиционните идеи. Последователност в художествените съновидения – разширени клавирни техники“ – отново с говор на изпълнителя, като този път новото за авторката са използваните допълнителни перкусионни инструменти главно екзотични от далечния Изток; *Moto 3*: „В търсене на „изтънчен минимализъм“ – пет кратки солови клавирни пиеси *Скрити букви (Hidden Letters, op. 175, 2015)*“, носещи скрито

криптирано в нотите послание, което има за цел да разкрие цялостния идеен замисъл на цикъла, и той е, както и при други нейни пиеси, музикалният портрет на изпълнителя. Въведеното определение „изтънчен минимализъм“ има художественоестетически смисъл, същевременно конкретизира композиционната техника.

Хабилитационният труд е приносен като първо музикологично изследване на творчеството на Албена Врачанска и конкретно на тези нейни клавирини опуси, писани след 2013 година.

С авторска убеденост и оригинално въвеждане и представяне на анализите на пиесите е изградена музикологична концепция за „зрелия клавириен стил на авторката“ и нейната „индивидуална композиционна техника“ (по определенията на Илия Граматиков). Фокусът на тези анализи са музикалнокриптографските похвати, които са в основата на тоновия материал и неговото композиционно разработване, както и тълкуването на възможните смисли, проектирани чрез него в образния им план.

За тази цел е създаден „хомоложен спрямо изследователския обект понятиен апарат“, чрез който се разкриват особеностите на композиционната ѝ техника и звуковата картина на творбите.

Трудът е приносен и със своята многообхватност – своеобразна сложна постмодерна мрежа от връзки, илюстриращи етапи на повторения и надграждане (или обратното, на разграничаване), в която се избистря образът на съвременния творец – композиторката Албена Врачанска, рационално търсеща своето съзидателно Аз. Припознавайки и изтегляйки технологични нишки от миналото, тя ги подлага на процедури на индивидуализиране и така ги прави разпознаваеми. Илия Граматиков разглежда този процес като творчески феномен, създавайки интригуващ оригинален и разпознаваем авторски текст.

#### **4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ**

Имайки предвид цялостната музикологична, педагогическа и културнообществена изява на кандидата, въз основа на всичко споменато по-горе и в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България бих искала да подчертая всички свои положителни оценки по отделните параграфи и да предложи **доц. д-р Илия Димитров Граматиков да бъде избран на академичната длъжност „професор“ в**

**професионално направление 8.3. Музикално и танцово изкуство (история на музиката)** в Националната музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“, катедра „История на музиката и етномузикология“.

Пожелавам му много успехи и с интерес ще очаквам неговите нови изследователски проекти.

София, 25.04.2024

*проф. д.изк. Елисавета Вълчинова-Чендова*